

V deželi svete bosvelije

Marina Dermastia

Fotografije: Marina Dermastia in Tom Turk

In tudi če pridejo pevci in plesalci in piskachi, kupite njihova darila. Saj so tudi oni nabiralci sadja in kadila in kar prinesejo, čeprav je narejeno iz sanj, so oblačila in hrana za vašo dušo.

Kahlil Gibran (1883-1931), libanonsko-ameriški pisatelj in pesnik (prevedla Marina Dermastia).

Skrajni jugozahodni del sultanata Oman tik ob zemski meji imenujejo »dežela kadila«. Čeprav je kadilo vsaka organska snov, ki pri sežigu oddaja aromatični dim, je neizogledljivo značilni vonj »deže kadila« povezan s svetim kadilom krščanskega bogoslužja, pripravljenim iz rastline z latinskim imenom *Boswellia sacra*.

Življenje v Dhofarju oblikuje *khareef*

»Dežela kadila« je uradno guvernorat Dhofar. Z južne strani ga obdaja Indijski ocean, proti severu, vzhodu in zahodu pa ga pred puščavo zapira gorska veriga Quara, ki se dviga do 1.200 metrov visoko.

Če deželo obiščete pozimi, lahko opazite le še eno čudovito puščavo s številnimi navpičnimi klifi in globokimi soteskami. Vse pa se spremeni v času od julija do septembra, ko jo doseže jugozahodni monsun, ki mu tukaj rečejo *khareef*. Oblaki, ki jih žene veter z oceana, se srečajo z vetrom s severa in vzhoda. Ujeti v dhofarsko kotlino vanjo spustijo monsunki dež, ki deželo za tri poletne mesece spremeni v zeleno oazo. V tem času se otravijo livade in odženejo divje smokve, oljke, tamarinde in akacije. Zadiši jasmin in cvetove odprejo številne divje cvetlice. Kljub časovno omejenemu monsunu pa je v Dhofarju precej več stalne vode kot drugod v Omanu. V številnih soteskah, ki jim rečejo *wadi* in ki se zažirajo v visoke puščavske sklade, je polno kristalno zelenih tolmunov, obraščenih z divjim rastjem, s strmih skal pa se spuščajo slapovi. Ti se ob deževju spremenijo v zastore vode, ki pada s strmih skal. Zaradi vode v Dhofarju je bilo območje naseljeno že davno in že zgodaj so naseljenci izdelali tehnološko zapleteni namakalni sistem za svoja polja.

Sedem dromedarjev na vsakega prebivalca Dhofarja

Dhofar je eno od redkih območij, kjer živi kritično ogroženi arabski leopard. V gorah živijo tudi hijene, lisice in arabska divja mačka. Številne so tudi ptice. Nekatere so tu stalne prebivalke, številne pa selivke in v Dhofarju le gnezdijo. Veliko ptic je v preletu na migracijskih poteh med Palearktiko, Afriko in Indijo. Leta 2013 so v Dhofarju odkrili omansko sovo (*Strix butleri*), ki naj bi bila edina endemična vrsta ptic v Omanu. V Omanu živijo le tri vrste dvoživk in ena od njih je dhofarska krastača.

Vse omenjene živali, z izjemo nekaterih

Dhofar z juga zapira Indijski ocean (na sliki zgoraj obala Fazayah), s severa pa gore Quara (na sliki spodaj soteska Ash Shurwaymiyyah).

Zgoraj: Oaza v soteski Wadi Ash Shurwaymiyyah, ki se širi v notranjost puščave iz slikovite ribiške vasice.

Spodaj: Razširjeno območje Wadi Darbata je kmetijsko območje. Reka, ki ga napaja, se najprej razširi v kaskadna jezercja in nato v obliki slapa pade v globino.

Zgoraj: Veliki (*Phoenicopterus roseus*) in mali (*Phoeniconaias minor*) plamenci so pogosti prebivalci lagun.

Spodaj: Afriški rajski muhar (*Terpsiphone viridis*) je selivka, ki gnezdi južno od Sahare, prezimuje pa tudi v Omanu.

Koliko časa bo kamelja pastoralna še zdržala pred pritiski industrializacije in urbanizacije Dhofarja?

ptic, naključni popotnik zelo težko opazi, a ene vrste, ki v Dhofarju živi v desettisočih, ne more spregledati. To je enogrba arabska kamela ali dromedar (*Camelus dromedarius*). Čeprav dromedarje vidiš povsod, kako se prosto pasejo, te to ne sme zavesti. V naravi ni divjih dromedarjev že 2.000 let. Domnevajo, da so jih na Arabskem polotoku udomačili pred približno 4.000 leti in jih še danes gojijo za meso, mleko in tudi za ježo. Da so sestavni del omanske kulture, pričajo številne skalne poslikave v Dhofarju, ki prikazujejo njihov pomen pri tradicionalnem nomadskem življenju, trgovanju, prevozu in v vsakdanjem življenju.

Kljub še vedno ogromnim nenaseljenim območjem Dhofarja pa lahko slutiš proces izjemnega razvoja. Dobesedno iz nič v puščavi rastejo nova naselja in omanska vlada želi odstraniti dromedarske črede in narediti prostor gradnji. Temu se domačini upirajo, kar je v letu 2021 vodilo do aretacije okolj-

skega aktivista in specialista za desalinacijo (razsoljevanje) dr. Ahmeda Issa Qatana. Kot je poročal spletni časopis *Middle East Eye*, so proti aretaciji protestirali številni, zaradi protestov pa so zaprli omanskega pesnika Salema Ali al-Maashanija in umetnika Amra Mussallama. Ker se dromedarji prosto sprehajajo dobesedno povsod, se sodobnemu svetu ne morejo več izogniti in številni končajo tudi v prometnih nesrečah na avtocesti.

Nesporni gospodar puščave

Dromedar je najvišja izmed treh vrst kamel v rodu *Camelus*. Ima dolg in ukrivljen vrat ter grbo, visoko najmanj dvajset centimetrov. Sestavlja jo fibrozno tkivo in je porasla z dolgo dlako. Dromedarji so prave puščavske živali s številnimi prilagoditvami. Te jim pomagajo varčevati z vodo in uravnati telesno temperaturo, ki jo aktivno spreminjajo čez dan od 31 do 41,7 stopinje Celzija. Z urinom izločijo minimalno vode. Kljub

Goste obrvi in dvoredne trepalnice preprečujejo, da bi dromedarju v oči prišel puščavski pesek, varujejo pa jih tudi pred sončnim sevanjem. Dromedar lahko aktivno zapre nozdrvi, kar mu prav tako pomaga pred izgubljanjem vode.

Dromedarji se hranijo z listjem in trnastim puščavskim rastjem. Če paše ne najdejo, jedo celo ribe in kosti ter pijejo slano brakično vodo.

Pri iskanju paše se dromedarji podajo tudi čez plitve lagune na bližnje otoke.

Skupaj s sorodnimi vrstami v družini Camelidae so dromedarji edini kopitarji, ki se pariyo v sedečem položaju.

Samica za mladiča skrbi do pet let.

Skalnata pobočja nad Dhořarjem so naravna rastišča svete bosvelije.

prilagoditvam lahko kot edini se-salec brez poškodb izgubijo več kot 30 odstotkov vode. Pri zunanjih temperaturah od 30 do 40 stopinj Celzija vodo potrebujejo le na vsakih deset do petnajst dni. Rehidri-
rajo se zelo hitro, saj lahko spijejo od deset do dvajset litrov vode na minuto. V grbi je shranjenih do 36 kilogramov maščobe. Z njihovo presnovo je povezano shranjevanje hrane in vode. Grba jim pomaga tudi razporejati toploto po telesu. Dromedarji spolno dozori-
jo med tretjim in petim letom. Parijo se enkrat letno. Samica povrže enega mladiča, za katerega skrbi tri do pet let.

Mladi lističi so porasli s finimi dlavicami, dišeči cvetovi pa privabljajo številne in raznolike žuželčje opraševalce.

Cvetoča bosvelija.

Plodovi svete bosvelije so glavice.

Revna omanska flora je v glavnem omejena na Dhofar

Na južnih pobočjih dhofarskih gora je bilo leta 1989 še 53.000 hektrov gozda, a v letu 2020 jih je zaradi izsekavanja in sledeče gradnje ostalo le še 10.000. V gozdovih uspeva 750 vrst rastlin, kar predstavlja več kot 75 odstotkov vse omanske flore. Za razliko od severnih omanskih puščav, kjer v oazah prevladujejo datljeve palme, v Dhofarju uspevajo kokosove.

Dom svete bosvelije

Obladne gmote v času *khareefa* ostajajo uje-te na južni strani dhofarskih gora in tako severna pobočja ostajajo suha in obsijana s soncem. In prav ta območja so naravna rastišča najslavnejše omanske rastline – svete bosvelije (*Boswellia sacra*).

Boswellia sacra je manjše listopadno drevo v družini Burseraceae, visoko od dva do osem metrov. Pogosto je deblo metlasto razraslo. Lubje ima papirnato strukturo in se z lahkoto lupi. Listi so sestavljeni iz lihe-

ga števila drobnih lističev, ki so nasprotno nameščeni. Novi listi so prekriti s finimi dlačicami. Cvetovi so drobni in rumenobelega barve; plodovi so centimeter dolge glavice. Bosvelija uspeva na apnenčastih nabrežinah in strmih pobočjih do 1.200 metrov nadmorske višine, na katerih se lahko razvijejo tudi nekakšne oporne odebelitve debla, ki ji pomagajo vzdržati na skalni strmini.

Dragocena smola

Drevo je vir smole, ki je cenjena predvsem kot kadilo. Angleški izraz za to smolo je *frankincense* in izvira iz stare francoske besede *franc encense*, ki je pomenila »čisto kadilo« ali dobesedno »brezplačna razsvetljava«. Omanci o drevesu pravijo, da »iz njegovih vej teče tekočina in ko slišijo njeno ime, v njeno čast začne biti na milijone src«. Začetke trgovanja s kadihom lahko sledimo že tisoče let v preteklost. Že takrat so od te trgovine živela omanska pristanišča in mesta. Po eni od razlag naj bi celo ime sul-tanata Oman izviralo iz arabske besede *aa-*

Ostanki starodavne jadrnice dhow v Khor Rori – v ustju reke, ki priteče iz Wadi Darbata. Na območju so ostanki starodavne mestne trdnjave Sumburan, ki je v času od 3. stoletja pred našim štetjem do 5. stoletja našega štetja branila vhod v laguno in bila pomemben člen pri trgovanju s kadilom. Laguna je pomembno paritveno območje številnih ptic. Khor Rori je del Unescove svetovne dediščine.

Tisočletna zgodovina pridelave kadila in trgovanja z njim je prikazana v Muzeju dežele kadila v glavnem mestu Džofarja Salalahu.

men ali *amoun*, kar naj bi pomenilo ljudje, ki za razliko od beduinov živijo v naselju.

Trgovanje s kadilom je bil temelj za kulturno izmenjavo med starodavnimi pristanišči v Dhofarju in Mezopotamijo, starodavnim Egiptom, antično Grčijo in Rimskim imperijem, kot tudi Indijo in Kitajsko. Trgovske poti so vodile po kopenski poti s karavanami najprej oslov in kasneje kamel ali po morju s tradicionalnimi jadrnicami *dhow* s trikotnimi jadri. Kljub tisočletni prisotnosti

na evropskih tleh pa so bili v Evropi do tridesetih let 19. stoletja prepričani, da je kadilo smola grmov iz rodu *Juniperus*.

Drevo začne smolo izdelovati, ko je staro od osem do deset let. Najboljše kadilo je iz smole, ki jo ročno zberejo med aprilom in septembrom. Smolo pridobivajo tako, da v deblo ali veje z miniaturno koso, *manqaf*, naredijo plitko zarezo. Po prvem rezu, *taw qii*, začne mlečno bela smola mezeti na površino drevesa in se na zraku hitro strdi. Na

Kakovost kadila je odvisna od rastnih in podnebnih razmer, različne vrste imajo različno barvo in vonj.

drevesu jo pustijo približno dva tedna. Takrat naredijo drugi rez ali *belo kadilo*. Smola v stiku z zrakom koagulira v kepice, ki jih nato ročno pobirajo. Smolo najboljše kakovosti začnejo zbirati dva tedna po drugem rezu. Ponekod kasneje naredijo še tretji rez in pridobivajo slabše, rjavo kadilo. Z enega drevesa na leto zberejo od tri do štiri kilograme smole, v celotnem Dhofarju pa do 7.000 ton.

Kakovost smole je zelo odvisna od razmer na rastišču. Na ozkem območju Dhofarja, kjer se stikajo vlažna južna pobočja gora s suhimi severnimi, je smola najboljša in koagulira v velike bisernate skupke. Imenujejo se *Al-Hojari* ali lahke solze. Ta smola je bele ali limonasto bele barve z različnimi odtenki zelene. Vonj *Al-Hojarija* ima nežno citrusno aromo s pridihom vonja lesa. V mesecih po *khareefu* zbirajo *Annajdi*, na začetku deževne dobe zbirajo *Ashazri*, smolo najslabše kakovosti, *Asha'bi*, pa zbirajo v hladnih mesecih leta z dreves na obali.

Zdravilne učinkovine kadila

Najpogostejše spojine, ki so poleg smole, ki je je v kadilu šest odstotkov, so še sladkorni gumi (od 30 do 60 odstotkov), 3-acetil- β -bosvelična kislina, α -bosvelična kislina, incensol acetat in ciklični monoterpen α -felandren. Komplementarni učinek teh snovi naj bi pozitivno učinkoval na astmo, revmatidni artritis, vnetja prebavil, osteoartritis in multiplo sklerozo. Smola naj bi učinkovala

tudi protibakterijsko, protiglivno in aflatoksigeno. Bila naj bi tudi potencialno učinkovit biopreservativ. Novejše raziskave na miših kažejo, da α -felandren deluje protibolečinsko, spodbuja proliferacijo makrofagov in ima učinke na izražanje genov, povezanih s popravili DNA in celičnim ciklom, ter apoptozo rakavih celic.

Kadilo, pridobljeno iz smole svete bosvelije, je najbolj cenjeno, vendar pa ga pridobivajo tudi iz drugih drevesnih vrst iz rodu *Boswellia*. Prav vse vrste rodu so ogrožene in deset jih je na Rdečem seznamu ogroženih vrst. Drevesa ogrožajo čezmerna paša koz in kamel, požari in preveliko zbiranje smole.

Viri:

Ali Tigani ElMabi, 2015: *Camels in Rock Art Scenes in Dhofar*. *Journal of Arts & Social Sciences*. 10.24200/jass.vol6iss1pp101-114.

Ali Tigani ElMabi, 2011: *Old Ways in a Changing Space: The Issue of Camel Pastoralism in Dhofar*. 10.24200/jams.vol16iss0pp51-64.

Di Stefano, V., Schillaci, D., Cusimano, M. G., Rishan, M., Rashan, L., 2020: *In Vitro Antimicrobial Activity of Frankincense Oils from Boswellia sacra Grown in Different Locations of the Dhofar Region (Oman)*. *Antibiotics*, 9 (4): 195.

Plants of The World Online. *Plants of the World Online* | Kew Science.

Saifeldin A. F. El-Nagerabi, Abdulkadir E. Elshafie, Suleiman S. AlKhanjari, Saif N. Al-Babry, Mohamed R. Elamin, 2013: *Biological activities of Boswellia sacra extracts on the growth and aflatoxins secretion of two aflatoxigenic species of Aspergillus species*. *Food Control*, 34: 763-769.